

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»**

Виконала:
студентка II курсу, PO2-M22z групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Герасимчук Світлана Дмитрівна

Керівник: **Аліксійчук О.С.**,
доцент кафедри музичного мистецтва,
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:
Московчук Людмила Миколаївна,
старший викладач кафедри теорії та
методик початкової освіти
кандидат педагогічних наук

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	8
1.1. Сутність поняття «комунікативна компетентність молодших школярів»: психолого-педагогічний аспект дослідження	8
1.2. Особливості застосування художньо-педагогічних інноваційних технологій в освітньому процесі початкової школи	19
1.3. Використання інноваційних технологій у розвитку комунікативної компетентності молодших школярів засобами взаємодії різних видів мистецтв	25
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	32
2.1. Діагностика рівнів сформованості комунікативної компетентності молодших школярів (результати констатувального етапу експерименту).....	32
2.2. Педагогічні умови та методи використання художньо-педагогічних інноваційних технологій у процесі розвитку комунікативної компетентності молодших школярів	42
2.3. Апробація методики впровадження художньо-педагогічних інноваційних технологій у процесі розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи	48
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ	75

ВСТУП

В сучасних умовах інтеграційного процесу України в ракурсі міжнародного освітнього простору для оптимізації процесу комунікації його учасників необхідно бути здатним до постійно змінюваних умов, орієнтуватися в будь якій ситуації, вміти адаптуватись використовуючи систему внутрішніх ресурсів, достатніх для реалізації продуктивної комунікативної взаємодії, тобто на високому рівні володіти сформованою комунікативною компетентністю.

Фундаментальні зміни в сучасному освітньому просторі, суспільні потреби та запити виокремлюють початкову школу, як відповідальний етап становлення особистості підростаючого покоління. «Формування комунікативної компетенції сьогодні є пріоритетним напрямом компетентнісного підходу. В умовах сучасних соціально-культурних перетворень та входження України до європейського освітнього простору необхідні нові підходи до навчання та виховання дітей» [1, с. 85].

Молодший шкільний вік є сензитивним періодом для ефективного базису для формування важливих рис молодших школярів, зокрема і становлення комунікативної компетенції. «Упровадження цієї компетенції до виховного процесу сучасної освіти є необхідним для повноцінного розвитку дитини як дошкільного так і молодшого шкільного віку, формування у неї здібностей та можливостей, необхідних для самостійного розв'язання різних життєвих проблем; здатної до співпереживання; готової до вільного гуманістично орієнтованого вибору, індивідуального інтелектуального зусилля і самостійної, компетентної та відповідальної дії в політичному, економічному, професійному і культурному житті; яка поважає себе й інших; терпима до представників інших національностей; незалежна в думках та відкрита для іншого погляду й несподіваної думки» [27, с. 23].

Концептуальні засади формування комунікативної компетентності учнів початкової школи ґрунтуються на базових положеннях «Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті», «Національної стратегії розвитку

освіти в Україні на 2012–2021 роки», Концепції Закону України «Про Основні засади державної комунікативної політики», Закону України «Про освіту», Базового компоненту шкільної освіти; а також на визначенні комунікативної компетентності однією з вагомих складових соціально-професійної компетентності індивіда.

Наукові розвідки зарубіжних та вітчизняних дослідників окреслюють різні аспекти означеної проблематики. Зокрема, складові комунікативної компетентності висвітлювались у працях (В. Андрієвської, Г.Балла, О. Бодальова, М. Вашуленко, К. Крутій та ін.); дослідженню комунікативного потенціалу особистості в соціокультурному аспекті присвятили свої дослідження (Н. Гавриш, Т.Піроженко, С.Терещук, Т.Яценко та ін.; феномен комунікативної компетентності молодших школярів було розглянуто у дослідженнях Л. Кондратової, Л. Масол та ін.; впровадженню інноваційних технологій в оптимізацію освітнього процесу присвячено наукові напрацювання А. Богуш, Н. Гавриш, А. Гончаренко, В. Давидова, Л.Масол та ін.

«Інноваційні педагогічні технології отримали значне теоретичне обґрунтування і достатній практичний досвід використання педагогами ХХ ст. Сучасні представники педагогічної науки розглядають проблему впровадження педагогічних технологій у дидактичному (В.Безпалько, Н.Бібік, С.Гончаренко, С.Подмазін, О.Савченко), виховному (І.Бех, В.Рибалка, Н.Щуркова), цілісному педагогічному (І.Дмитрик, М.Кларін, А.Нісімчук, О.Пехота, Г.Селевко) аспектах» [29, с. 12].

Багатогранність аспектів формування комунікативної компетентності відображено у працях, як зарубіжних (А. Печчеї, Д. Ікед, К. Роджерс, Дж. Равен, Ю. Мель та ін.), так і вітчизняних науковців (С. Контратьєва, М. Євтух, В. Семиченко, С. Ніколаєва, Н. Скляренко, О. Петрушкова та ін).

Значна кількість праць сучасних науковців присвячена проблемі реалізації компетентнісного підходу, зокрема, в змінених соціокультурних умовах (В. Байденко, А. Вербицький, Е. Зеєр, І. Левицька та інші).

Незважаючи на численну кількість досліджень даної проблематики, не достатньо повно висвітлено реалізацію інтегрованого підходу до виокремлення й диференціації педагогічних умов та методів застосування художньо-педагогічних технологій у процесуальному контексті розвитку комунікативної компетентності молодшого школяра. У результаті аналізу наукової літератури виявлено те, що проблема застосування педагогічних інноваційних та художньо-педагогічних технологій у початковій школі висвітлена недостатньо повно. Щодо їх впровадження, цей процес потребує подальшої науково-методичної розробки. Відкритим залишається питання визначення комплексу педагогічних умов, який включає комплекс необхідних методичних аспектів роботи для забезпечення розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи.

Актуальність даного дослідження зумовлена сучасними вимогами, освітніми цілями та недостатньо сформованим рівнем сформованості комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку, це спонукало нас вибрати тему нашої наукової роботи «Розвиток комунікативної компетентності молодших школярів засобами художньо-педагогічних інноваційних технологій».

Об'єкт дослідження – комунікативна діяльність учнів молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови та методи використання художньо-педагогічних інноваційних технологій у процесі розвитку комунікативної компетентності молодших школярів.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність визначених педагогічних умов та методів застосування художньо-педагогічних інноваційних технологій у процес розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи.

Завдання дослідження:

1.здійснити аналіз наукової літератури з даної проблематики; дослідити та уточнити сутність феномена «комунікативна компетентність учнів молодшого шкільного віку»; окреслити зміст художньо-педагогічних технологій в ракурсі практичної діяльності педагога;

2. визначити критерії та рівні сформованості комунікативної компетентності молодших школярів;

3. обґрунтувати та визначити педагогічні умови та методи застосування художньо-педагогічних інноваційних технологій у процесі розвитку комунікативної компетентності молодших школярів;

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз філософської, психологічної, педагогічної та методичної літератури, нормативної документації; *емпіричні* – педагогічне спостереження, анкетування, бесіди, творчі завдання, кількісний та якісний аналіз результатів дослідження; *статистичні* методи для кількісного аналізу і підтвердження вірогідності результатів експериментальної роботи.

Експериментальна база дослідження: дослідно-експериментальна робота проводилась у Михайлівській початковій школі з дошкільним підрозділом філія ОЗО «Лівинецький ліцей», Дністровського району, Чернівецької області. Дослідженням охоплено 58 осіб, з них: (діти молодшого шкільного віку – 38 осіб; до експерименту були залучені також педагоги та батьки).

Практичне значення дослідження полягає у визначенні організаційно-педагогічних умов художньо-педагогічних інноваційних технологій у процесі розвитку комунікативної компетентності молодших школярів. Розроблені методи можуть бути використані учителями початкової школи на інтегрованих уроках «Мистецтва».

Апробація результатів роботи здійснювалася протягом усього періоду виконання дослідження. Основні положення дипломної роботи висвітлювалися на науково-практичних конференціях:

– III Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти й молодих вчених «Дошкілля в сучасному освітньому просторі: досвід, інновації, перспективи», доповідь: «Методи художньо-педагогічних інноваційних технологій у процесі розвитку комунікативної компетенції дітей дошкільного та молодшого шкільного віку» (15 березня 2023 року, м. Кам'янець-Подільський);

– «Наукова конференція студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2022-2023 навчальному році», доповідь: «Педагогічні умови використання

художньо-педагогічних інноваційних технологій у процесі розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках мистецтва» (4-5 квітня 2023 року, м. Кам'янець-Подільський);

За результатами дипломного дослідження опубліковано 1 статтю:

Герасимчук С. «Педагогічні умови використання художньо-педагогічних інноваційних технологій у процесі розвитку комунікативної компетентності молодших школярів на уроках мистецтва» // Збірник наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; педагогічний факультет [відпов. секретар Н.В. Бахмат]. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2023. Вип. ХІХ. С. 92-94.

Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку джерел, додатків. Загальний обсяг сторінок – 95, основний обсяг роботи становить 67 сторінок.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження можна підвести підсумок, що рівень комунікативної компетентності молодших школярів залежить від психофізичного розвитку учня, мовленнєвої компетентності, рівня цілісності внутрішнього духовного стану молодших школярів. Рівень розвитку комунікативної компетентності дитини молодшого шкільного віку залежить від ефективності впровадження художньо-педагогічних інноваційних технологій у комплексі з вектором спрямованості на гармонійний розвиток креативних здібностей учнів, розкриття їх творчого потенціалу, а також збагачення художньо-естетичного розвитку індивіда у початковій школі.

1. У результаті теоретико-методологічного аналізу даної проблеми було уточнено сутність комунікативної компетентності молодших школярів як комунікативного потенціалу, що визначає їх комунікативні здібності, можливості, а також успішність та якість спілкування у різних сферах життєдіяльності учнів. Було здійснено *аналіз основних дефініцій та понять*, окреслених у дослідженні, зокрема: «спілкування», «комунікація», «комунікативна діяльність», «компетентність», «компетенція», «комунікативна компетентність».

Відтак, у результаті проведеного аналізу психолого-педагогічних джерел було визначено, що **комунікативна компетентність** молодших школярів – це комплекс знань щодо специфіки спілкування у різноманітних умовах, ситуаціях та обставинах з різним колом комунікантів, зокрема володіння вербальними і невербальними засобами взаємодії, умінь та навичок оптимального їх використання у конкретній комунікативній ситуації, відповідно до вікового та психологічного рівня розвитку дітей молодшого шкільного віку. Рівень розвитку якої відображається в здатності щодо використання культури та розвиненості мовлення у конкретних комунікативних ситуаціях, дотриманні ефективної комунікативної етики, що відповідає нормам соціальної взаємодії; володінні учасниками комунікації правилами спілкування. Для успішності

процесу розвитку комунікативної компетентності молодших школярів необхідно враховувати специфіку комунікативної діяльності, особливості спілкування дітей молодшого шкільного віку.

2. Проаналізовано та обґрунтовано використання ряду художньо-педагогічних *інноваційних технологій* як ефективних шляхів оптимального реформування сучасної освіти у початковій школі, скерованих на всебічний цілісний розвиток особистості дитини молодшого шкільного віку.

Художньо-педагогічні технології розвитку особистості визначено як «система організації освітнього простору, яка детермінується закономірностями художньо-естетичної свідомості і діяльності та визначається як сукупність форм, методів та засобів, що забезпечують цілеспрямовану регуляцію художньо-творчої, художньо-комунікативної та художньо-організаційної діяльності, співвіднесеною з метою і діагностикою розвитку особистості» [44, с. 164]. Художню діяльність визначено головним критерієм художньо-педагогічної технології, завдяки якій обираються відповідні методи і форми освітнього процесу.

Було розглянуто специфічні особливості інноваційних технологій (відповідно до обраної проблеми) та методичного супроводу, у контексті розвитку комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку.

З великої кількості сучасних інноваційних художньо-педагогічних технологій найбільш ефективними та уживаними у початковій школі варто виділити: «проблемно-евристичні технології партнерські, художньо-інтегративні, інтерактивні, ігрові, проєктивні, сугестивні, музейні технології, медіа-технології тощо» [Масол технології].

4. Для розвитку комунікативної компетентності молодших школярів було визначено наступні **чинники**: *формування соціально-комунікативних навичок молодших школярів; суспільно-педагогічне скерування комунікації у групі; процес повноцінного, гармонічного, різнобічного становлення особистості дитини молодшого шкільного віку; налагодження міжособистісних стосунків на уроці та у класному колективі загалом.*

5. У процесі експериментального дослідження було визначено *критерії і показники* сформованості комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку, а саме:

1) *«інформаційно-комунікативний» з показниками: комунікативно-мовленнєва активність, інтенсивність, ініціативність у спілкуванні, розвиненість зв'язного мовлення;*

2) *«емоційно-комунікативний» з показниками: усвідомлене, емоційне, мотивоване спілкування, взаєморозуміння один одного, доброзичливо-комунікативне сприйняття партнерами діалогу один одного, емпатія у спілкуванні (адекватність передавання емоцій);*

3) *«творчо-особистісно комунікативний» з показниками: творче, креативне самовираження партнерів по спілкуванню.*

6. Було встановлено основні ***рівні*** комунікативного компетентності молодших школярів: ***репродуктивно-пасивний (низький); достатньо-адаптивний (середній); творчо-проективний (високий)***

При реалізації констатувального експерименту, з метою забезпечення комплексного підходу о процесу комунікативно розвитку дітей молодшого шкільного віку було застосовано такі діагностичні *методи: спостереження за дітьми; анкетування батьків та учителів; бесіди; творчі завдання.*

Відповідно до визначених критеріїв і показників розвитку комунікативної компетентності молодших школярів високий рівень було засвідчено у 17% дітей; середній рівень – 51% та низький рівень – 32% дітей молодшого шкільного віку.

Згідно з отриманих даних можна зробити висновок, що у молодших школярів переважає помірний рівень розвитку комунікативної компетентності, що ставить перед дослідником завдання покращення результатів (згідно окресленої проблематики).

7. Розв'язання поставлених у роботі завдань було виконано за умови інтеграції відповідних форм, змісту та методичного інструментарію. Зокрема, для проведення формувального експерименту ми визначили необхідні

педагогічні умови для розвитку комунікативної компетентності молодших школярів: *відповідний методичний супровід та спеціально організована цілеспрямована робота; створення відповідних умов у класі, своєрідного сприятливого предметно-розвивального, предметно-ігрового середовища для комфортного перебігу експериментального процесу на засадах інтеракції (взаємодії учасників учнівського колективу та педагога); залучення молодших школярів до активної комунікативної взаємодії з дітьми та дорослими; інтеграція різних видів дитячої діяльності (ігрової, пізнавальної, театралізованої, музичної, художньо-мовленнєвої тощо); постановка акценту на саморозвитку творчої особистості педагога, прояв зацікавленості до дитячої творчості; бережне ставлення до результатів творчої реалізації учнів; сприймання продуктів творчості молодших школярів як цінності.*

8. У процесі дослідно-експериментальної роботи, під час перебігу формувального експерименту, для розвитку комунікативної компетентності молодших школярів нами було впроваджено комплекс **художньо-педагогічних технологій**: *«проблемно-евристичних», «партнерських», «художньо-інтегративних», «інтерактивних», «ігрових», «проективних», «сугестивних», «музейних» «медіа-технології тощо»* [44, с.102].

9. У ході формувального експерименту було визначено та застосовано низку **методів** інтерактивного навчання, для розвитку комунікативної компетентності реципієнтів, відповідно до вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку: багатовекторна діяльність; творче моделювання; «дерево бажань» або розв'язання поставленої проблеми; «мікрофон»; «дощ думок», або «нескінченний ланцюжок»; відкриття невідомого; інтелектуальна хвилинка; «перевтілення».

Проведену експериментально-дослідну роботу можна вважати перспективною щодо подальшого вивчення комунікативної компетентності молодших школярів та розвивальних можливостей інноваційних художньо-педагогічних технологій, адже окреслена проблематика може бути розглянута у різних аспектах. Зокрема, виявлені закономірності потребують уточнення

завдяки розширенню вибірки, порівнянню особливостей розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку в аспекті інклюзивного навчання. Перспективним вважаємо також визначення можливостей інтеграції художньо-педагогічних інноваційних технологій в полікультурний освітній простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвілі Ш.А. Психологічні основи педагогіки співробітництва: книга для учителя. Київ: Освіта, 1991. 111 с.
2. Аніщенко О.В. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій / О.В.Аніщенко, Н.І.Яковець. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М.Гоголя, 2005.198 с.
3. Аніщенко В. Падалка О. Культурологічний підхід у професійній підготовці вчителі. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Київ; Ніжин: Лисенко, 2013. Вип. 6. С. 103–107.
4. Антонов А. В. Психологія винахідницької творчості. Київ: Вища шк., 1978. 176 с.
5. Антипець О.О. Особливості виховання національно свідомої особистості на етапі етнізації. Вісник Чернігівського національного педаг. ун-ту. Вип. 93. Чернігів, 2011. С. 10-15.
6. Антонова О.Є. Європейський вимір компетентнісного підходу та його концептуальні засади. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія, Житомир, 2011. С. 81-109.
7. Анненков В. Психолого-педагогічні особливості формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді. Київ, 1996. 24 с.
8. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
9. Байбара Т. Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти: теоретичний аспект. Початкова школа. Київ, 2010. №8. С. 46.
10. Барбіна Є.С. Ідеї загальнолюдського виховання в поглядах вітчизняних педагогів. Гуманізація освіти: навчально-методичний посібник. Херсон: Айлант, 2000. 852 с.
11. Білоцерківська Н. Г. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2009. 23 с.

12. Богуш А. Вектор наступності державних стандартів дошкільної і початкової освіти // Дошкільне виховання, 2007. № 7. С. 20–23.
13. Болотіна Н. И. Дидактична гра – один із засобів пізнавальної діяльності дітей шестирічного віку // Початкова школа. 1987. №12. С. 42-44.
14. Бех І.Д. Психологічні особливості навчальної діяльності школярів // Початкова школа, 1982. № 4. С. 53–57.
15. Бех І. Д. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: навч. - метод. посібник // Виховання особистості: у 2 кн. Київ: Либідь, 2003. Кн. 1. 280 с.
16. Борисова Т. В. Методика підготовки майбутніх учителів музики до естетичного виховання школярів засобами музично-театрального мистецтва: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2007. 183 с.
17. Боришевський М.Й. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості. Київ: Беркут, 2000. 63 с.
18. Верховинець В.М. Весняночка. [5-е вид.]. Київ: Музична Україна, 1989. 342 с.
19. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навчальний посібник. Київ: Академія, 2006. 256 с.
20. Взаємодія школи і сім'ї у вихованні дітей та молоді. Принципи гуманістичної педагогіки. URL: <https://readbookz.com/book/172/5533.html>.
21. Гавриш Н. В. Розвиток словесної творчості дітей як педагогічна проблема. Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Одеса: ПНПУ ім. К.Д.Ушинського, 2000. Вип. 12. С. 5–12.
22. Головаха Є. Суперечливість ціннісних орієнтацій і професійне самовизначення особистості // Філософська думка, 1986. №2. С. 16–25.
23. Горобець Н. Формування естетичних почуттів у молодших школярів засобами мистецтва // Рідна школа, 1999. № 11. С. 46–49.
24. Гречишкіна А. Сендплей – гра з піском. Палітра педагога. 2010. № 4. С.12-17.

25. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти): автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Київ, 2001. 29 с.
26. Гуревич Р.С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в навчальному процесі та наукових дослідженнях: навч. посіб. для студ. пед. ВНЗ та слухачів ін-тів післядипломної освіти. Вінниця: Планер, 2005. 366 с.
27. Гушлєвська І. Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. Шлях освіти. 2004. № 3. С. 22 – 24.
28. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років. /Науковий керівник проекту О. В. Огнев'юк, К. І. Волинець / Мін. освіти і науки, молоді та спорту України, Головне упр. осв. і науки викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2012. 492 с.
29. Дідур Н. А. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки : дис. канд. пед. наук. Чернігів, 2019. 310 с.
30. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. Посібник. Київ: Академвидав, 2004. 351 с.
31. Життєва компетентність особистості: Науково-методичний посібник / За ред. Л. В.Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. Київ: Богдана, 2003. 529 с.
32. Державний стандарт початкової загальної освіти / Постанова Кабінету Міністрів України №462 від 20 квітня 2011 року URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911/i
33. Закон України «Про освіту» Київ, 2017. 79 с.
34. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / [Бібік Н.М., Ващенко Л.С., Локшина О.І. та ін.]; під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.

35. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Колективна монографія / За заг. ред. О. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. – 112 с.
36. Кордюк А. С. Особистісна орієнтація навчального процесу як складова інноваційних педагогічних технологій // Черкаський державний університет імені Богдана Хмельницького. Випуск 144. Серія «Педагогічні науки». С. 81-84.
37. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.
38. Костів В. І. Сучасні аспекти виховання в національній школі // Шлях освіти . Київ, 1999. № 3. С. 2-9.
39. Концепція Нова українська школа. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolcompressed.pdf>.
40. Костюк Г. С. Вікові можливості засвоєння знань молодшими школярами / Початкова школа. 1969. № 1. С. 21-27.
41. Котляр Л. І. Роль внутрішньогрупових відносин у формуванні компонентів вольового акту в особистості // Науковий вісник Ізмаїльського державного педагогічного інституту. Ізмаїл, 2000. Вип. 10. С. 59-63.
42. Кремень В.Г. Філософія освіти 21 століття // Шлях освіти. Київ, 2003. С. 7-10.
43. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / упор. Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Е.В. Белкіна, О.В.Калініченко, І.В. Руденко. Харків: Веста: Вид-во «Ранок», 2006. 256 с.
44. Масол Л.М. Художньо-педагогічні технології в основній школі: єдність навчання і виховання : метод. посіб. Харків: «Друкарня Мадрид», 2015. 178 с.
45. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики: дис... канд. пед. наук. Київ, 2007. 228 с.

46. Овчарук О. В. Компетентність як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. Київ: «К.І.С.», 2003. 296 с.
47. Орієнтовне календарне планування змісту уроків за програмою інтегрованого курсу «Мистецтво». Харків: Веста: Видавництво «Ранок», 2016. С.131-196.
48. Пехота О. М. Особистісно-орієнтована освіта і технології. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія. / ред. І.Я.Зязюн. Київ: Віпол, 2000. С. 274–297.
49. Піроженко Т.О. Комунікативно-мовний розвиток дитини: Монографія. Київ: Нора-Принт, 2002. 342 с.
50. Піроженко Т.О. Мовлення дитини: Психологія мовленнєвих досягнень дитини. Київ: Главник, 2005. 529 с.
51. Пляченко Т. М. Компетентнісна модель у структурі фахової підготовки майбутнього вчителя музики. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/570/1/T_Plyachenko_Kompetentnisna%20model.pdf
52. Програми для початкової школи 1-4- класів (оновлені). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/pochatkova-shkola/onovleni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli-1-4-klas>
53. Програми та підручники НУШ. URL: <https://osvitoria.media/opinions/use-pro-pidruchnyku-nush-shho-treba-znaty-pro-rizni-programy-pochatkovoyi-shkoly/>
54. Програма розвитку когнітивної сфери (пам'яті, уваги, мислення) для дітей молодшого шкільного віку. URL: <https://vseosvita.ua/library/programa-rozvitku-kognitivnoi-sferi-pamati-uvagi-mislenna-dla-ditej-molodsogo-skilnogo-viku-95417.html>
55. Процюк В. М. Підготовка майбутніх учителів до формування у молодших школярів морально-естетичних почуттів засобами музичного фольклору в процесі педагогічної практики. Сучасні інформаційні технології та

інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Київ–Вінниця : ДОЛ, Вінниця, 2007. С. 387-391.

56. Розвиток творчої уяви молодших школярів [навчальний методичний посібник [упоряд. Н. М. Петренко]. Івано-Франківськ: Симфонія Форте, 2006. 123 с.

57. Руда О. Б. Компетентність та самоосвіта педагога. URL: http://rpl.ucoz.com/MethodRobota/Scarb/kompetentnist_ta_samoosvita_pedagogavistup.pdf (

58. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підручник для студентів пед. факультетів. Київ: Грамота, 2012. 504 с.

59. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовно-комунікативної компетенції студентів філологічних факультетів: монографія. / Т.В.Симоненко. Черкаси: Брама, 2006. 370 с.

60. Симонов В. П. Професійна компетентність вчителя. Київ, 2007. 192 с.

61. Сисоєва С. О. Педагогічні технології: коротка характеристика сутнісних ознак. / Педагогіка. 2006. № 2. С. 127–131.

62. Сисоєва С.О. Особистісно-орієнтовані педагогічні технології: метод проектів // Неперервна професійна освіта: теорія і методика: Наук. – метод. журнал. Київ, 2002. Вип.1 (5). 230 с.

63. Степко М. Ф. Запровадження компетентнісного підходу у підготовці фахівців з вищою освітою. Біла книга національної освіти України / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Міжнар. БФ «Україна–3000», 2009. С. 130–137.

64. Ткаченко Т. В. Уміння психотехніки як засіб професійної підготовки майбутнього вчителя. Педагогічні засади сучасної професійної підготовки у вищих навчальних закладах : зб. наук. праць. Харків 2006.С. 305–311.

65. Чжуан Гуань. Методичні засади розвитку творчої активності молодших школярів засобом поєднання форм навчальної діяльності на уроках музики /Гуань Чжуан //Теорія і методика мистецької освіти : Збірник наукових

праць [ред. колегія О. П. Щолокова та ін.]. Київ : Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 20/25. Серія 14. С. 122-126.

66. Філоненко М.М. Психологія спілкування. Київ: Центр літератури, 2008. 224 с.

67. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ: Видавничий центр «Академія», 2000. 554 с.

68. Фіцула М.М. Сучасні технології навчання у вищому навчальному закладі [Текст]. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ, 2006. С, 171-217.

69. Хударковський, А. І. Комишан. Компетентнісний підхід як основа стратегії управління якістю освіти / Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2007. № 16. С. 44-50.

70. Цільмак О. Складові структури компетентностей. Наука і освіта. 2009. № 1-2. С. 128-134.